

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 351.746(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.21.08>

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

Кіпчарський Олександр Миколайович,
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства
(Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету,
м. Суми, Україна)

Статтю присвячено обґрунтуванню і формулюванню принципів діяльності Служби судової охорони. Автором доведена необхідність належного науково-теоретичного обґрунтування принципів діяльності Служби судової охорони з метою удосконалення чинного законодавства і практичної діяльності Служби. У статті наведено погляди науковців на принципи правоохоронної діяльності загалом і принципи діяльності окремих правоохоронних органів та їхні основні ознаки зокрема. Установлено, що принципи діяльності Служби судової охорони України прямо не закріплені ані у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», ані в Положенні про Службу судової охорони. Проаналізовано законодавчі акти, якими частково закріплено принципи діяльності Служби. Зауважено, що принципи, визначені Законом України «Про державну службу», стосуються осіб, які обіймають посади державної служби у Службі судової охорони, проте, крім державних службовців, до працівників Служби належать особи, яким присвоєно спеціальні звання співробітників Служби судової охорони, та особи, які уклали трудовий договір зі Службою судової охорони. Указано, що на співробітників Служби судової охорони поширюються обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції», а також обмеження, передбачені для співробітників Законом України «Про Національну поліцію» і пов'язані зі службою у поліції та Дисциплінарним статутом Національної поліції України. Принципи діяльності Служби судової охорони визначено як основні положення і незаперечні вимоги, покладені в основу її діяльності з метою належного виконання завдань і функцій, закріплених у нормах права. Запропоновано доповнити статтю 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» пунктом 8 такого змісту: «принципами діяльності Служби судової охорони є верховенство права, законність, дотримання прав і свобод людини та громадянина, відкритість, прозорість, взаємодія з населенням, безперервність».

Ключові слова: Служба судової охорони, принципи права, принципи діяльності Служби судової охорони, принципи державної служби, принципи діяльності Національної поліції.

THE PRINCIPLES OF ACTIVITY OF THE JUDICIAL PROTECTION SERVICE

Kipcharskyi Oleksandr Mykolayovych,
Postgraduate student of the Department
of Criminal Law and Judiciary,
(Academic and Research Institute of Law
Sumy State University, Sumy, Ukraine)

The article is devoted to substantiation and formulation of the principles of activity of the Judicial Protection Service. The author proved the need for proper scientific and theoretical substantiation of the principles of the Judicial Protection Service in order to improve the current legislation and practical activities of the Service. The article presents the views of scientists on the principles of law enforcement in general, and the principles of individual law enforcement agencies, and its main features. It is established that the principles of activity of the Judicial Protection Service of Ukraine are not directly enshrined either in the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" or in the Regulations on the Judicial Protection Service. The author analysed the legislative acts, which partially enshrine the principles of the Judicial Protection Service. It is noted that the principles enshrined in the Law of Ukraine "On Civil Service" apply to persons holding civil service positions in the Judicial Protection Service, but in addition to civil servants, employees of the Judicial Protection Service include persons who have been awarded special ranks of judicial protection service employees with the Judicial Protection Service. It is stated that the Judicial Protection Service is subject to restrictions and requirements established by the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", as well as restrictions for employees of the Law of Ukraine "On the National Police" related to police service and the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine. The principles of activity of the Judicial Protection Service are defined as fundamental provisions, indisputable requirements, which are the basis of its activity in order to properly perform the tasks and functions assigned to it, enshrined in law. It is proposed to supplement Article 161 of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" with item 8 as follows: "The principles of the Judicial Protection Service are the rule of law, legality, respect for human and civil rights and freedoms, openness, transparency, interaction with the public, continuity."

Key words: Judicial Protection Service, principles of law, principles of activity of Judicial Protection Service, principles of civil service, principles of activity of the National Police.

Постановка проблеми. Утворюючи головний зміст права, юридичні принципи беруть на себе всі його властивості і функції. А це означає, що: а) вони є нормативно-регулятивними, всезагальними, обов'язковими, об'єктивно-зумовленими, історичними та ідейно-політичними категоріями; б) їхньою соціальною функцією є регулювання та охорона суспільних відносин; в) вони є самостійною юридичною категорією, тобто мають відокремлені ознаки від усіх інших [1, с. 43]. Твердження А. М. Колодія є беззаперечним і, ґрунтуючись на вказаному підході, ми вважаємо за доцільне розглянути і сформулювати принципи діяльності Служби судової охорони як основу адміністративно-правового статусу цього публічного органу.

Стан дослідження. До питання дослідження різних аспектів діяльності Служби судової охорони зверталися такі науковці, як О. М. Бандурка, В. І. Бондар, В. В. Галуцько, П. В. Діхтієвський, А. А. Іванищук, Р. В. Ігонін, О. М. Єщук, С. В. Краснокутський, С. М. Пашков, В. М. Сурник, О. П. Угровецький, С. О. Шатрава, В. І. Шаповал, О. А. Шишко, О. І. Шурко, І. Я. Швед, С. С. Шоптенко та інші. Однак на сучасному етапі організаційно-правового формування Служби принципи її

діяльності залишаються не висвітленими як у навчально-науковій літературі, так і в законодавстві.

Метою дослідження є обґрунтування і виділення принципів діяльності Служби судової охорони на основі аналізу науково-теоретичних висновків та нормативно-правових актів.

Виклад основного матеріалу. Розкриття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони найбільш повно можна досягти через виділення та обґрунтування принципів її діяльності. Із цією метою ми розглянемо сутність принципів як основи діяльності державного органу, органу виконавчої влади та правоохоронного органу.

Тлумачний словник української мови подає такі визначення слова «принцип»: 1) основне вихідне положення будь-якої наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і таке інше; засада; основний закон будь-якої точної науки; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності будь-якої організації, товариства і таке інше; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; канон [2, с. 714]. Отже, синонімами до слова «принципи» є основні положення, вихідні ідеї, правила.

Окрім того, А. М. Колодій стверджує, що до найсуттєвіших ознак принципів права треба віднести насамперед їхню регулятивність. Нормативно-регулятивний характер принципів права вбачається у тому, що принципи, зафіксовані у праві, набувають значення загальних правил поведінки, які мають загальнообов'язковий і владний характер. Водночас такий характер стає притаманним як нормам-принципам, так і принципам, які виводяться із норм [1, с. 43]. Погоджуючись із видатним правником, ми резюмуємо, що принципи є фундаментом для регулювання діяльності будь-якого органу публічної влади.

В. Г. Гриценко під принципами правоохоронної системи розуміє вихідні керівні загальні основоположні ідеї, зумовлені прагненням суспільства до демократизації, цивілізованості та організованості забезпечення правопорядку, які визначають напрямки діяльності органів правоохоронної системи [3]. За О. В. Старчуком, принципи права – це такі засадничі ідеї права, які визначають зміст і спрямованість його норм та характеризуються системністю, взаємною узгодженістю, загальнообов'язковістю, універсальністю, стабільністю, предметною визначеністю, загальною значущістю і регулятивністю [4, с. 42].

Відтак усі принципи правоохоронної діяльності дослідник І. А. Григоренко поділяє на такі групи: 1) загальносоціальні, що відображають систему цінностей, притаманних певному типу суспільства, мають правову форму закріплення і гарантії забезпечення (гуманізм, демократизм, соціальна справедливість); 2) спеціальні, які втілюють засади формування та існування власне правоохоронної системи як специфічного соціального явища (верховенство права; законність; добропорядність громадян; рівність усіх перед законом; гласність; взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням; професіоналізм і компетентність; незалежність суб'єктів правоохоронної діяльності) [5, с. 24].

За С. О. Кузніченком та С. А. Яровим, принципи діяльності внутрішніх військ – це фундаментальні ідеї та основи, закріплені у загальноправовій доктрині та доктрині службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку, в інших джерелах права, що віддзеркалюють закономірності розвитку відносин під час виконання службово-бойових завдань і спрямовані на досягнення мети діяльності внутрішніх військ, на підставі яких будується і здійснюється така діяльність. Принципи та засади діяльності внутрішніх військ повинні:

– мати правове оформлення, тобто бути закріпленими у законодавчих актах, оскільки кожен із них має застосовуватися для вирішення конкретних організаційних, правових та/або тактичних завдань;

– відповідати цілям, завданням і функціям частин і з'єднань, підрозділів та установ внутрішніх військ, відображати певні зв'язки між ними;

– ґрунтуватися на певних суспільних правовідносинах, що виникають у службово-бойовій діяльності внутрішніх військ тощо [6]. Підтримуючи висловлену наукову позицію, ми також вважаємо, що принципи як основні засади діяльності Служби судової охорони мають бути нормативно закріпленими.

Значення принципів правоохоронної діяльності полягає в тому, що вони: є першоджерелом, яке обумовлює порядок здійснення, ефективність, спрямованість і причинність правоохоронної діяльності, а також дозволяє говорити про існування правоохоронної системи; є гарантіями забезпечення прав і свобод людини та громадянина; синхронізують систему правових норм і забезпечують узгодженість правових інститутів; вважаються юридичною базою для тлумачення правових норм і вирішення суперечливих питань, сприяючи правильному правозастосуванню; є вихідними положеннями для вдосконалення окремих правових інститутів, розвитку процесуальної форми і процесуальних гарантій правоохоронної діяльності [7, с. 17].

Ураховуючи зазначене, під принципами діяльності Служби судової охорони варто розуміти основні положення і незаперечні вимоги, покладені в основу її діяльності з метою належного виконання завдань і функцій, закріплених у нормах права.

З метою обґрунтування і формулювання принципів діяльності Служби судової охорони звернімося до нормативно-правової бази, якою прямо або опосередковано визначається адміністративно-правовий статус цього органу.

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [8] не визначено принципи діяльності Служби судової охорони. Окрім того, Положенням Про Службу судової охорони [9] та Положенням про проходження служби у Службі судової охорони [10] не визначено принципи, на яких ґрунтується діяльність органу. З огляду на зазначене, ми пропонуємо розглянути законодавчо визначені принципи діяльності правоохоронних органів та на їхній основі запропонувати перелік принципів діяльності Служби судової охорони, який доцільно закріпити на нормативному рівні.

Варто звернутися до принципів діяльності внутрішніх військ (їх реформовано у Національну гвардію України) з огляду на те, що певний період часу саме співробітники Національної гвардії України охороняли і підтримували громадський порядок у судах, виконуючи функції Служби судової охорони. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України» (втратив чинність) діяльність таких військ будується на принципах законності та гуманізму, поваги до особи, її прав і свобод. Внутрішні війська будуються на засадах централізованого керівництва, єдиноначальності, поєднання під час їхнього комплектування принципів добровільності та військового обов'язку (ст. 5) [11].

Дещо розширений підхід до визначення принципів діяльності застосовано законодавцем щодо Національної гвардії України. Зокрема, у ст. 3 Закону України «Про Національну гвардію України» визначено такі принципи: верховенства права; забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина, позапартійності, безперервності, законності, відкритості для демократичного цивільного контролю, прозорості, відповідальності, централізованого керівництва та єдиноначальності [12].

Водночас слід зазначити, що згідно зі ст. 162¹ Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [8] на державних службовців Служби судової охорони поширюється дія Закону України «Про державну службу». Посади державних службовців Служби

судової охорони відносяться до відповідних категорій посад державної служби у порядку, встановленому законодавством [8]. Зокрема, ст. 4 Закону України «Про державну службу» визначає, що державна служба здійснюється із дотриманням таких принципів: верховенства права, законності, професіоналізму, патріотизму, доброчесності, ефективності, забезпечення рівного доступу до державної служби, політичної неупередженості, прозорості, стабільності [13].

Однак принципи, закріплені Законом України «Про державну службу», стосуються осіб, які обіймають посади державної служби у Службі судової охорони, проте, крім державних службовців, до працівників Служби належать особи, яким присвоєно спеціальні звання співробітників Служби судової охорони, та особи, які уклали трудовий договір зі Службою судової охорони.

Окрім того, на співробітників Служби судової охорони поширюються обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції», а також обмеження, передбачені для співробітників Законом України «Про Національну поліцію» і пов'язані зі службою в поліції та Дисциплінарним статутом Національної поліції України. Саме тому, обґрунтовуючи принципи діяльності, доцільно враховувати норми Закону України «Про Національну поліцію».

Зокрема, розділом II «Принципи діяльності поліції» Закону України «Про Національну поліцію» [14] закріплено такі принципи діяльності поліції: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість і прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність.

Проблеми тлумачення і застосування в адміністративному праві принципу верховенства права надзвичайно повно та аргументовано розкриваються у науковій статті таких відомих вітчизняних науковців, як О. Ф. Андрійко, В. П. Нагребельний, Л. Є. Кисіль, Ю. С. Педько, В. А. Дерезь, А. А. Пухтецька, А. В. Кірмач. Одним із найважливіших напрямків застосування принципу верховенства права виступає належне забезпечення його реалізації у сфері виконавчої влади. І це зрозуміло, адже саме виконавча гілка державної влади є найбільш наближеною до людини, з нею у людини відбуваються найчастіші відносини з приводу задоволення різноманітних суб'єктивних прав і законних інтересів особи. Невипадково, що нині проблема запровадження принципу верховенства права зміщується в бік конкретних взаємостосунків органів публічної адміністрації та людини. Відтак особливої уваги потребує діяльність зі створення належних умов для реалізації прав і свобод людини, з чим пов'язана потреба у модернізації вітчизняного адміністративного права на нових демократичних принципах. Необхідність радикального реформування українського адміністративного права об'єктивно зумовлена тим, що протягом попереднього радянського періоду розвитку роль і призначення адміністративного права було істотно деформовано [15, с. 78]. Принцип верховенства права ми будемо вважати основоположним принципом діяльності Служби судової охорони.

Окрім того, під час виконання своїх завдань Служба судової охорони забезпечує дотримання прав і свобод людини загалом та окремих категорій осіб зокрема (суддів і членів їхніх сімей, працівників суду, учасників судового процесу).

У цьому контексті ми проаналізуємо принцип забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина, конституційна формула якого закріплена у ч. 2 ст. 3 Конституції України: «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Із цього приводу досить слушною є думка П. М. Рабіновича, який стверджує, що забезпечення прав і свобод людини передбачає три елементи (напрямки) державної діяльності щодо створення умов для здійснення прав і свобод

людини: 1) сприяння реалізації прав і свобод (шляхом позитивного впливу на формування їхніх загальних соціальних гарантій); 2) охорона прав і свобод (шляхом уживання заходів, зокрема юридичних, задля профілактики порушень прав і свобод); 3) захист прав і свобод людини (відновлення порушення правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності) [16].

Принцип законності полягає в тому, що Служба судової охорони діє тільки на підставі, у межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Законом України «Про державну службу», Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про запобігання корупції», Положення про Службу судової охорони.

Служба судової охорони здійснює свою діяльність, керуючись принципом відкритості і прозорості в межах, визначених нормами законодавства. Це проявляється у тому, що Служба постійно інформує органи системи правосуддя і громадськість про результати своєї діяльності у сфері забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Як і інші органи публічної влади, Служба забезпечує доступ до публічної інформації, якою вона володіє відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» із урахуванням положень Закону України «Про інформацію», Наказу Служби судової охорони № 510 від 23.09.2020 р. «Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію у Службі судової охорони». На офіційному сайті Служби судової охорони передбачена також можливість скористатись електронною формою звернень громадян, міститься інформація про державні закупівлі, показники діяльності, новини, анонси, інформація про конкурси на зайняття вакантних посад тощо. Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність Служби, оприлюднюються на офіційному вебсайті (https://sso.gov.ua/inshe/pravova_baza/) в розділі «Інше».

Ще одним принципом діяльності Служби є взаємодія з населенням, зокрема з учасниками судового процесу, на засадах партнерства та поваги. Установи системи правосуддя відвідують особи, яким може знадобитися допомога, наприклад, люди похилого віку, особи з інвалідністю, з іншими вадами здоров'я. Співробітники Служби можуть і повинні надавати допомогу таким людям. Саме тому принципами, притаманними співробітникам Служби під час несення служби, є ввічливість, повага, небайдужість і підтримання партнерських відносин. Служба повинна гарантувати уніфікований рівень доступності до правосуддя, дотримуватися принципу гендерної рівності, толерантності з метою ефективного служіння народові. Окрім того, прикладом партнерських відносин між суб'єктами публічної адміністрації є підписання меморандумів про співпрацю.

Принцип безперервності, на думку укладачів науково-практичного коментарю, «виражається у забезпеченні невинного здійснення поліцейських дій з охорони громадського порядку, прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності. Дотримуючись принципу безперервності, поліція перебуває у постійній готовності для реагування на злочинні прояви, надзвичайні ситуації та інші події» [17, с. 45].

Враховуючи вищезазначене, а також специфіку діяльності Служби судової охорони як правоохоронного органу у системі правосуддя, ми пропонуємо доповнити статтю 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» пунктом 8 такого змісту: «принципами діяльності Служби судової охорони є верховенство права, законність, дотримання прав і свобод людини та громадянина, відкритість, прозорість, взаємодія з населенням, безперервність».

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. С. 40–44.
2. Новий тлумачний словник української мови: В 4 т. / Укл. В. Яременко, О. Сліпущко. К. : Видавництво "Аконіт", 1998. Т. I: А-Є. 910 с.; Т. II: Ж-ОБД. 910 с.; Т. III: ОБЕ-РОБ. 927 с.; Т.IV: РОБ-Я. 941 с.
3. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. №2. С. 40–43.
4. Гриценко В. Г. Принципи правоохоронної системи. *Форум права*. 2014. № 3. С. 462–465. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_3_78
5. Григоренко І. А. Принципи правоохоронної (поліцейської) діяльності в Україні та Німеччині. *Наше право*. 2013. № 7. С. 24–30.
6. Кузніченко С.О., Яровий С.А. Принципи діяльності внутрішніх військ мвс України (адміністративно-правові аспекти). *Адміністративне право і процес*. 2013. № 3 (5). URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-5-2013/item/213-pryntsyru-diyalnosti-vnutrishnikh-viysk-mvs-ukrayiny-administratyvno-pravovi-aspekty-kuznichenko-s-o-yarovi-s-a>
7. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.02 / Київський університет імені Тараса Шевченка. Київ, 1999. 39 с.
8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *БД «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
9. Положення про Службу судової охорони: Рішення Вищої ради правосуддя від 04 квітня 2019 року № 1051/0/15-19. *БД «Законодавство України»* / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>
10. Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони: Рішення Вищої ради правосуддя від 04 квітня 2019 року № 1052/0/15-19. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1052910-19/conv#n306>
11. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України: Закон України від 26 березня 1992 року № 2235-XII. *БД «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-12#Text>
12. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII. *БД «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>
13. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *БД «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/Show/889-19#Text>
14. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *БД «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
15. Андрійко О. Ф., Нагребельний В. П., Кисіль Л. Є., Педько Ю. С., Дерезь В. А., Пухтецька А. А., Кірмач А. В. Принцип верховенства права: проблеми тлумачення та застосування в адміністративному праві. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 77–82.
16. Рабинович П. М. Проблеми юридичного забезпечення прав людини (загально-теоретичний аспект). *Український часопис прав людини*. 1995. № 2. С. 16–23.
17. Гончаренко І. Б. Коментар статей 10–12. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент./МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін.; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. С. 41–46.